

УДК 340.1

DOI https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.56

CHARAKTER OGRANICZEŃ PRAWNYCH

*Petro Stroich**asystent Katedry Prawa i Administracji Publicznej**Instytucja nauczania wyższego**„Uniwersytet Króla Danyły” (Iwano-Frankiwnsk, Ukraina)**ORCID ID: 0009-0004-1064-1079**Petro.Stroyich@gmail.com*

Adnotacja. Analiza źródeł naukowych daje podstawy do twierdzenia, że regulacja prawna to regulacja stosunków społecznych, dokonywana za pomocą prawa i całego zestawu środków prawnych.

Pojęcie „regulacja” (od łacińskiego *regulo* – reguła) oznacza porządkowanie, dopasowywanie, dopasowywanie czegoś do czegoś. Naszym zdaniem regulować to określać zachowania ludzi i ich zbiorowości, kierować jego funkcjonowaniem i rozwojem, stawiać mu pewne granice, celowo porządkować.

Jednocześnie wielu naukowców przypisuje termin „regulacja” wyłącznie prawu jako systemowi norm i niektórym innym specyficznym zjawiskom prawnym (stosunkom prawnym, aktom wykonawczym norm prawnych). Nie zgadzają się z dotychczasowym rozumieniem regulowania stosunków społecznych jako sztywnego i autorytatywnego regulowania ich przez państwo, poprzez prawo, gdyż ich zdaniem kategoria „regulacji” to nie to samo, co przymus, sztywny i autorytatywny recepta. Rządy prawa ustanawiają jedynie model relacji, w którym interes publiczny musi być skorelowany z interesem członków społeczeństwa, przy czym prawo to szeroko wykorzystuje takie środki oddziaływania na zachowania ludzi, jak stymulacja, zachęcanie, nadawanie praw itp.

Uzasadniono, że aby przejść do definicji regulacji prawnej, należy dokonać odpowiednich odniesień do teorii prawa, która dostarcza wyjaśnienia pojęć „wpływ prawny” i „regulacja prawna”. Wpływ prawny jest pojęciem szerszym, gdyż obejmuje wpływ normatywny i organizacyjny na stosunki społeczne nie tylko poprzez system specjalnych środków prawnych (tych, które bezpośrednio regulują te stosunki - normy prawa, stosunki prawne, akty wykonawcze i stosowanie prawa), a także inne zjawiska prawne – świadomość prawna, kultura prawna, zasady prawne, proces stanowienia prawa itp.

Proponowana definicja regulacji prawnej to autorytatywny wpływ na stosunki społeczne, sprawowany przez państwo za pomocą wszelkich środków prawnych w celu ich regulowania, utrwalania, ochrony i rozwijania”, oprócz takiego (właściwie regulacyjnego) oddziaływania prawo ma także duchowy i ideologiczny wpływ na świadomość indywidualną i społeczną (zarówno w procesie regulacji prawnej, jak i poza nim).

„Ograniczenia” i „zakazy” zostały przeanalizowane właśnie jako kategorie prawne. Zbadano etymologię słów „ograniczenie” i „zakaz”, ich związek między sobą oraz z pojęciami pokrewnymi i synonimicznymi, a także zaproponowano autorską wersję rozumienia treści i istoty określonych pojęć.

Podkreślono szereg cech charakteryzujących ograniczenia i zakazy jako kategorie prawne (określone w normatywnych aktach prawnych, ustanowione w celu zapobiegania ewentualnym nadużyciom prawa, związane z „zawężeniem” statusu prawnego człowieka, wiążące się z określonym modelem postępowania, w szczególności ograniczenia – aktywne, tj. robią tylko to, co wyznaczają granice; zakazy mają charakter pasywny, to znaczy pełnią funkcję ochronną i ochronną stosunków społecznych, a ich nieprzezwyciężenie wiąże się z negatywną reakcją państwa;

Zdefiniowano pojęcia, znaki, klasyfikację oraz przeprowadzono systematyczną analizę ograniczeń i zakazów jako środków regulacji prawnej. Biorąc pod uwagę analizę słownika, literatury przedmiotu, encyklopedycznej, a także profesjonalnych źródeł prawniczych, w artykule sformułowano autorskie definicje „ograniczeń”. Specyfika tych ograniczeń i zakazów polega na szczególnym obszarze ich stosowania (dotyczą one osób fizycznych w trakcie wykonywania ich uprawnień w zakresie służby publicznej); dotyczą przedmiotów szczególnych (bezpośrednio osób posiadających status prawny urzędników); ich użycie wynika ze specjalnego celu; charakteryzują się specyficznymi, złożonymi regulacjami regulacyjno-prawnymi; ich stosowanie zapewnia przymus państwowy.

Zidentyfikowano charakterystyczne cechy ograniczeń i zakazów w obszarze regulacji prawnych: indywidualny charakter; charakter zapobiegawczy; ograniczający charakter; przymusowy charakter; obecność specjalnego przedmiotu; związek z działalnością zawodową; związek z normami deliktowymi) i wyjaśniono ich istotę.

Scharakteryzowano podstawy normatywne definicji i stosowania ograniczeń i zakazów jako środka regulacji prawnej (ustawodawstwo materialne, ustawodawstwo proceduralne, podrzędne akty prawne. Dokonano klasyfikacji ograniczeń i zakazów i zaproponowano warunkowe podzielenie ich na trzy grupy (osobiste, majątkowe i mieszane).

Słowa kluczowe: regulacja, ograniczenie, zakaz, metoda, wpływ prawny, regulacja prawna, kategorie prawne, samoregulacja, regulacja regulacyjna, regulacja indywidualna.

NATURE OF LEGAL RESTRICTIONS

Petro Stroich

assistant of the Department of Law and Public Administration

Institution of higher education

“King Danylo University” (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

ORCID ID: 0009-0004-1064-1079

Petro.Stroyich@gmail.com

Abstract. The analysis of scientific sources provides grounds to assert that legal regulation is the regulation of social relations carried out through law and the entire set of legal means. The concept of “regulation” (from Latin *regulo* - rule) implies organization, adjustment, and bringing something into conformity with something else. In our view, to regulate means to define the behavior of individuals and their collectives, to direct their functioning and development, to provide certain limits, and to organize them purposefully.

Alongside this, some scholars relate the term “regulation” solely to law as a system of norms and some other specific legal phenomena (legal relations, acts of law implementation). They disagree with the existing understanding of the regulation of social relations as the rigid and authoritative norming by the state and law, as, in their opinion, the category of “regulation” is not synonymous with coercion, rigid, and authoritative prescription. The legal norm establishes only a model of relations in which social interests must be correlated with the interests of society members, and alongside this, law widely uses such means of influencing people’s behavior as stimulation, encouragement, granting rights, etc.

It is argued that to transition to the definition of legal regulation, it is necessary to refer to the theory of law, which provides explanations for the concepts of “legal influence” and “legal regulation”. Legal influence is considered a broader concept, as it includes the normative-organizational influence on social relations not only through a system of special legal means (those that directly regulate these relations - legal norms, legal relations, acts of implementation and application of law), but also through other legal phenomena - legal consciousness, legal culture, legal principles, law-making process, etc.

A proposed definition states that legal regulation is the authoritative influence on social relations carried out by the state through all legal means for the purpose of their organization, establishment, protection, and development. Besides such (regulatory) influence, law also exerts a spiritual-ideological influence on individual and social consciousness (both in the process of legal regulation and beyond).

“Restrictions” and “prohibitions” as legal categories have been analyzed. The etymology of the words “restriction” and “prohibition,” their relationship to each other and to adjacent and synonymous concepts, have been explored, and an original interpretation of the content and essence of these concepts has been proposed.

A number of features characterizing restrictions and prohibitions as legal categories have been identified (defined in normative legal acts; established to prevent potential abuses of law; associated with a “narrowing” of an individual’s legal status; presuppose a specific model of behavior, specifically restrictions entail active behavior, meaning to do only what is defined within limits; prohibitions entail passive behavior, meaning to refrain from doing prohibited actions; they perform a protective function in social relations; non-compliance with them is accompanied by a negative response from the state.

The concept, characteristics, classification, and a systematic analysis of restrictions and prohibitions as means of legal regulation have been defined. Based on the analysis of dictionary, reference, encyclopedic literature, as well as specialized legal sources, the article formulates original definitions of “restriction”. The specificity of these particular restrictions and prohibitions lies in their special area of application (they apply to individuals when exercising their powers within the civil service); they apply to specific subjects (directly to individuals who have the legal status of civil servants); their application is determined by a special purpose; they are characterized by specific, comprehensive normative legal regulation; their application is ensured by state coercion.

Distinctive features inherent to restrictions and prohibitions in the field of legal regulation have been identified: individual character; preventive nature; limiting aspect; coercive nature; the presence of a special subject; connection to professional activity; relation to delict norms, and their essence has been explained.

The normative basis for defining and applying restrictions and prohibitions as means of legal regulation has been characterized (substantive legislation, procedural legislation, sub-legislative normative legal acts). A classification of restrictions and prohibitions has been conducted, and it is proposed to conditionally divide them into three groups (personal, property, and mixed).

Key words: Regulation, restriction, prohibition, method, legal influence, legal regulation, legal categories, self-regulation, normative regulation, individual regulation.

ПРИРОДА ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ

Петро Стройч

асистент кафедри права та публічного управління

Закладу вищої освіти

«Університет Короля Данила» (Івано-Франківськ, Україна)

ORCID ID: 0009-0004-1064-1079

Petro.Stroyich@gmail.com

Анотація. Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що правове регулювання це регулювання суспільних відносин, що здійснюється за допомогою права та всієї сукупності правових засобів.

Поняття «регулювання» (від лат. *regulo* – правило) означає упорядкування, налагодження, приведення чогось у відповідність з чимось. На нашу думку, регулювати – це визначити поведінку людей та їх колективів, спрямовувати його функціонування та розвиток, надавати йому певних меж, цілеспрямовано його впорядковувати.

Поряд із цим ряд науковців термін «регулювання» відносять лише до права як системи норм та деяких інших специфічних правових явищ (правовідносин, актів реалізації норм права). Вони не погоджуються з існуючим розумінням регулювання суспільних відносин як жорсткого і владного їх нормування державою, законом, оскільки, на їх думку, категорія «регулювання» не є тотожною примусу, жорсткому і владному припису. Норма права встановлює лише модель відносин, у якій суспільні інтереси повинні співвідноситись з інтересами членів суспільства, поряд з цим право широко використовує такі засоби впливу на поведінку людей, як стимулювання, заохочення, надання прав тощо.

Обґрунтовано, що для переходу до визначення правового регулювання необхідно зробити відповідні посилання на теорію права, яка надає роз'яснення поняттям «правового впливу» і «правового регулювання». Правовий вплив вважається більш широким поняттям, оскільки включає нормативно - організаційний вплив на суспільні відносини не тільки системи спеціальних юридичних засобів (тих, що безпосередньо регулюють ці відносини - норм права, правовідносин, актів реалізації і застосування права), а також і інших правових явищ - правосвідомості, правової культури, правових принципів, правотворчого процесу тощо.

Запропоновано визначення правове регулювання - це здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку», крім такого (власне регулятивного) впливу, право чинить також духовно-ідеологічний вплив на індивідуальну і суспільну свідомість (як у процесі правового регулювання, так і поза ним).

Проаналізовано «обмеження» і «заборони» саме як правові категорії. Досліджено етимологію слів «обмеження» і «заборона», їх співвідношення між собою та із суміжними і синонімічними поняттями, і запропоновано авторський варіант розуміння змісту і сутності вказаних понять.

Виокремлено низку особливостей, які характеризують обмеження і заборони як правові категорії (визначаються у нормативно-правових актах; встановлюються задля запобігання можливим проявам зловживання правом; пов'язані зі «звуженням» правового статусу особи; передбачають специфічну модель поведінки, зокрема обмеження – активну, тобто вчиняти лише те, що визначено межами; заборони – пасивну, тобто утримуватись від вчинення заборонених дій; виконують охоронну і захисну функцію суспільних відносин; їх недотримання супроводжується негативною реакцією держави).

Визначено поняття, ознаки, класифікацію та проведено системний аналіз обмежень і заборон як засобів правового регулювання. З огляду на аналіз словникової, довідникової, енциклопедичної літератури, а також фахових правових джерел, у статті сформульовано авторські дефініції «обмеження». Специфіка саме цих обмежень і заборон полягає в особливій сфері застосування (вони поширюються на фізичних осіб під час реалізації ними повноважень в межах державної служби); вони поширюються на спеціальних суб'єктів (безпосередньо на осіб, що мають правовий статус державних службовців); їх застосування обумовлено спеціальною метою; їм притаманне специфічне, комплексне нормативно-правове регулювання; їх застосування забезпечене державним примусом.

Виявлені характерні ознаки, які притаманні обмеженням і заборонам у сфері правового регулювання: індивідуальний характер; превентивний характер; лімітуючий характер; примусовий характер; наявність спеціального суб'єкта; зв'язок з професійною діяльністю; зв'язок з деліктними нормами) та пояснено їх сутність.

Охарактеризовано нормативну основу визначення і застосування обмежень і заборон як засобів правового регулювання (матеріальне законодавство, процесуальне законодавство, підзаконні нормативно-правові акти. Проведено класифікацію обмежень і заборон і запропоновано їх умовно поділяти на три групи (особисті, майнові та змішані).

Ключові слова: регулювання, обмеження, заборона, метод, правовий вплив, правове регулювання, правові категорії, саморегулювання, нормативне регулювання, індивідуальне регулювання.

Постановка проблеми. Формування демократичного суспільства і правової держави тісно пов'язане з правовими обмеженнями. Права людини та громадянські свободи є пріоритетними, але вони не є абсолютними та необмеженими. Для підтримки стабільності в країні і забезпечення умов для існування і поступального розвитку особистості необхідна система обмежень прав і свобод, адекватна існуючим умовам.

Сьогодні в науці існують різні підходи до розуміння сутності і ролі правових обмежень. Це пов'язано з інтегративним і узагальнюючим характером розглянутої категорії. Але вона широко використовується на всіх рівнях права і юридичної науки, тому необхідно уточнити значення цього поняття.

Всі ці ситуації пов'язані з необхідністю вироблення єдиного підходу до розуміння сутності, ролі та умов ефективного застосування правових обмежень на всіх рівнях, а також з необхідністю вироблення єдиного підходу до застосування правових обмежень на всіх рівнях.

Стан наукових досліджень. Категорія “правові обмеження” дуже широко використовується в юридичній літературі. Вона неодноразово розглядалася правознавцями як на загальнотеоретичному рівні, так і в галузях і підгалузях вітчизняного права. Досліджуючи питання ефективності правових засобів, М.і. Козюбра, В. Ф. Погорілко, А. П. Заєць торкнулися теми правових обмежень. У зв’язку з питанням про види правових норм та їх вплив на суб’єкт права обмеження накладаються на п.м.Рабіновича, н.я.М. Онищенко, м. в. Костицького, в. м. Горшенева. Ю. М. При поясненні позамежних норм обороти співвідносять їх з обмеженнями.

У зв’язку з вивченням механізмів впливу закону на суспільні відносини та умов підвищення ефективності цього впливу А.М. Колодій, м. с. Кельман, Л. А. Лутц, р. Луцький, А. Ф. Крижанівський, Ю. М. Тодика звернули свою увагу на правові обмеження. У деяких роботах, що вивчають умови ефективності Закону.Е. Погребняк, Р.А. Калюжний, А. і. Остапенко згадують обмежувальні заходи.

Багато робіт безпосередньо присвячені питанню правових обмежень, ефективності їх концепцій, функцій і впливів. Вони характеризують цю категорію в поєднанні з правовими стимулами, розкривають сутність правових обмежень як інформаційно-психологічного засобу впливу на закон, велике значення мають аналізовані засоби у сфері здійснення влади. Більшість дослідників аналізують, серед інших положень, роль і місце правових обмежень у цій сфері (наприклад, Г.В. Додін, А. а. Дудуров, С. М. Бобровник, м. і. Козюбра, в. Б. Ковальчук, Ю. Б. Ключковський, А. М. Мельник).

Виклад основного матеріалу. Для того щоб розкрити поняття та особливості дії правового обмеження як методу правового регулювання, на нашу думку, необхідно розпочати саме із визначення поняття правового регулювання, особливостей, складу та інших, на перший погляд, скритих особливостей.

Харківський науковець І. Сирота зазначає : « ... ми переконані, що у сучасному правовому просторі, ефективно використовуються процеси регулятивного спрямування і цілком закономірно вони позначені і звісно охарактеризовані через відповідні категорії. А, ці категорії, що пов’язані з процесом регулювання, наділені системними властивостями і утворюють понятійний ряд правового регулювання» [1, с.23].

Для більш повного розуміння самого терміну «регулювання» зазначимо, що наукові категорії є вирішальним мірилом світогляду самої юриспруденції, вони дають змогу ґрунтовніше окреслити складові об’єкта дослідження, а також процесів і явищ феноменальної правової дійсності, по-перше, вони повинні бути фактично зрозумілими, конструктивними і містити відповідні типові ознаки, що характеризують ці поняття.

По-перше, слід визначити саме регулювання. У юридичному словнику ми зустрічаємо різні тлумачення: підкоряючись певному порядку, правилу, що встановлює правильну і абсолютно необхідну взаємодію частин інструменту, механізму, пристрою для виконання певної роботи тощо [2, с.480].

Автор цього підручника за редакцією професора М. Козюбри наголошує: «Умовою спільного життя в суспільстві є відповідна поведінка індивіда, а на це впливають і інші чинники та середовище. Власне цей процес цілеспрямованого і прямого впливу на поведінку людей і відрізняє поняття соціального регулювання» [3, с.80].

Слово «регуляція» походить з латинської мови і буквально означає (правити), тобто тримати щось у відповідності з чимось [4]. Ми твердо віримо, що регулювання полягає у впливі та визначенні відповідної поведінки людей та їхніх центрів, одночасно спрямовуючи цей вплив на розвиток та ефективне функціонування, а також керуючи та визначаючи перспективи подальшого існування. Зазначену думку поділяють і автори підручника за редакцією професора В. Копейчикова, підкреслюючи, що : «термін «регулювати» Визначити чіткі межі та окреслити поведінку людей, щоб визначити належний порядок, стабільність, відповідну впорядкованість у суспільних відносинах і, перш за все, напрямком подальшого очікуваного розвитку» [5, с.217].

Аналіз наукових джерел дозволяє підтвердити, що деякі науковці обговорюють термін «регулювання», оскільки він стосується лише правового явища як системи правових норм та деяких інших пов’язаних з ним правових явищ, таких як реалізація правових норм (правовідносини, поведінка) [6, с. 9-16].

На думку П. Рабіновича: «правове регулювання» - це діяльність, яка здійснюється державно-владними інститутами при допомозі юридичних засобів вплив на суспільні відносини з метою їх закріплення, упорядкування, охорони та розвитку» [7, с.165].

Це процес надання різних інструментів регулювання, використання конкретних уповноважених органів для регулювання відносин між різними суб’єктами.

Аналіз наукової літератури дає підстави для визначення предмета регулювання. Ми включаємо юридично значущі відносини, пов’язані зі стабільністю подій і дій. Передбачено правовий контроль з боку держави. Це визначає не тільки внутрішню, але і зовнішню потребу в регулюванні.

Харківський правознавець А. Куракін зазначив, що предметом правового регулювання є не тільки реальні суспільні відносини, а й відповідний правовий порядок, встановлений у відповідних областях, що є предметом правового регулювання [8, с. 20].

Автори підручника «Загальна теорія права» цілком резонно зазначають, що спектр суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню, не є постійним; він може змінюватися залежно від потреб суспільства [3,с.98].

Ми переконані, що до предмета правового регулювання можемо віднести лише ті відносини, що регулюються правом і потребують такого регулювання. Властиво право не може регулювати думки людей, а також інші вияви їх поведінки, і ті, що не піддаються фіксації [10,с.228].

Авторський колектив підручника у складі Є. Гіди, Є. Білозьорова, А. Завального та інших визначають предмет правового регулювання як конкретні вольові суспільні відносини та виділяють такі його властивості:

вольовий характер; право регулює ті відносини, які потребують такого регулювання і є значимими для усіх без винятку [11, с.101].

Ю. Ведерніков та А. В. Папірна у своєму підручнику наголошують щодо предмета правового регулювання, що йому належать якісно однорідні суспільні відносини, які регулюються правовими нормами. Суб'єкт, об'єкт, зміст, динамічні фактори як елементи допомагають нам розмежовувати предмет правового регулювання однієї галузі від іншої. Тому предмет правового регулювання слід розглядати як визначальний критерій системи права, який доповнюється відповідним методом правового регулювання [13, с.130-131].

Отже, поняття правового регулювання є багатостороннім та може бути розглянуте із багатьох сторін, але необхідно погодитись із тим, що все ж таки, це процес регулювання відносин, які існують та виникають у суспільстві, та це регулювання здійснюється саме завдяки праву. І з цього розуміння випливає предмет правового регулювання, під яким розуміється сукупність однорідних суспільних відносин, які регулюються встановленими нормами права. Безпосередньо предмет правового регулювання вказує на групу правових суспільних відносин, які піддаються регулюванню.

Питання правових обмежень як правових засобів і методів є власне загальнотеоретичним питанням, оскільки слово «обмеження» в юридичній науці багатозначне. Наприклад, воно також використовується в ситуаціях, пов'язаних із загальним правом [14, с.36], де закон розглядається як фактор, що обмежує свободу. Крім того, правові обмеження можна розглядати у зв'язку з багатоплановим режимом правового контролю, який у даному випадку передбачає наявність певних параметрів контролю, які обмежують той чи інший метод правового регулювання [15, с.98]. Тобто в найзагальнішому розумінні під правовими обмеженнями розуміються всі правові засоби, які задовольняють інтереси юридичних осіб і забезпечують реалізацію встановлених правових цілей. Правові обмеження використовуються правом для правового регулювання, включаючи правові норми та правові принципи, договори, юридичні факти, суб'єктивні права та свободи, юридичні обов'язки, приписи, заборони, покарання тощо. Якими б не були галузеві відносини того чи іншого правового обмеження, вони мають багато спільних рис і ознак. Їх можна пояснити тим, що вони обмежують свободу дій шляхом встановлення певних меж, обмежень, виражаючи тим самим правомірну реалізацію цілей правового регулювання. Крім того, до цієї ознаки можна віднести те, що правові обмеження мають юридичну силу і гарантуються державою. Тому можна сказати, що правові обмеження мають і соціальні ознаки. Тобто правові обмеження є соціальними регуляторами суспільних відносин. Правові обмеження виражають свою дію можливістю права, можливості права регулювати суспільні відносини, можливості права задовольняти різноманітні потреби. Суспільно-політичне значення постановки проблеми правових обмежень полягає в тому, що вони є не тільки соціальною необхідністю, а й певною об'єктивною закономірністю, яка виражає цінність права як особливого регулятора суспільних відносин завдяки ефективному вирішенню поставлених перед ним цілей [16, стор. 43-45].

На практиці правові обмеження застосовуються в чіткому порядку для досягнення вирішення економічних, політичних, соціальних, трудових, цивільних та інших питань, які потребують вирішення і вирішення суспільства і країни. Система правових засобів впливає на суспільні відносини, встановлюючи певні рамки, межі та рамки, утворюючи тим самим певні правові засоби або механізми обмеження. Тому правові обмеження є основним інструментом забезпечення нормальної діяльності всього суспільства та ефективності соціального управління [17, с.172-173]. Тому правильний вибір меж правового регулювання повинен виключати некоректне використання правових обмежень для відносин, що вимагають суспільного регулювання іншого характеру.

Правові обмеження відіграють важливу роль у їх застосуванні в законодавчому процесі. У цьому випадку правові обмеження набувають особливої юридичної форми, а термін правові обмеження починає виражати правову інформацію, яка може бути використана в законодавчому процесі на багатьох рівнях. Тому необхідно дослідити вплив правових обмежень на законодавство. Отже, положення та норми законодавства прямо передбачають правові обмеження. Їх закріплення досягається різними формами вираження, такими як заборони, приписи, зобов'язання, покарання, заборони тощо. Правове обмеження також може бути обмеженням, навіть якщо слово «обмеження» не вживається. У цьому випадку межі виступають не як синоніми, а як універсальні поняття. Наприклад, стаття 3 Конституції України визначає, що обов'язком держави є захист прав і свобод громадян. У наведеному прикладі «зобов'язання» є «обмеженням» держави в тому, що вона має утримуватися від певних дій чи бездіяльності, які можуть призвести до порушення захищених прав і свобод [18].

Друга особливість використання правових обмежень у законодавчій діяльності полягає в тому, що правові обмеження можуть бути реалізовані опосередковано. Тобто мається на увазі, що для досягнення конкретного обмеження не потрібно використовувати умови зобов'язання, заборони чи обмеження. Посилити або пом'якшити (або зняти обмеження) можуть спеціальні слова на кшталт «не мати», «обслуговувати», «крім», «за винятком» тощо. Для прикладу наведемо статтю 103 Цивільного процесуального закону, в якій наголошується, що глава держави не може одночасно виконувати представницькі функції та займати посади, пов'язані з отриманням прибутку в державних органах та інших організаціях [19].

У наведеній вище статті слова «не можуть» встановлюють обмеження. Прикладом пом'якшених обмежень є те, що закон передбачає, що народні обранці не можуть займатися оплачуваною роботою, крім викладацької та наукової діяльності, у вільний від роботи час під час виконання своїх обов'язків народних представників. У цьому випадку «виняток» — це послаблення правового обмеження, яке вже діє.

Висновки. Тому сучасна наукова спільнота має різні підходи до розуміння сутності та ролі правових обмежень. Це пояснюється комплексністю, узагальненістю розглянутих категорій. Проте, оскільки воно широко використовується в законодавстві та судовій науці всіх рівнів, необхідно уточнити зміст цього поняття.

Список використаних джерел

1. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник. Харків : Одисей. 2001. 420 с.
2. Словник української мови в 11 томах, Том 8. 1977. Білодід І. К. та ін. Місце видання: Київ. Видавництво: Наукова думка. С. 480. URL: twirpx.com/toloka.to/t42380/
3. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваїте, 2015. 392 с.
4. Юридичний словник / за ред. Б.М. Бабія, В.М. Корецького, В.В. Цветкова, Київ : Головна редакція Української рад. енцикл. АН України РСР, 1974. 589 с.
5. Загальна теорія держави і права / за ред. В.В. Копейчикова. Київ : Юрінком, 1997. 320 с.
6. Тарахович Т.І. Правове регулювання та правотворчість: співвідношення понять. Держава і право. 2010. Випуск 49. С. 9 –16.
7. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право». 2021. 256 с.
8. Куракін, О. М. Механізм правового регулювання: теоретико-правова модель : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 40 с.
9. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. Підприємництво. Господарство і право. 2020. № 4. С.262-267.
10. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
11. Теорія держави і права : підручник / Гіда Є. О., Білозьоров Є. В., Завальний А. М. та ін. / за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ : ФОП О. С. Ліпкан. 2011. 260 с.
12. Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 333 с.
13. Процевський О. І. Заборона примусової праці як складова принципу свободи праці. Зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Право. 2014. Вип. 22. С. 30-40.
14. Конституція України: редакція від 30.09.2016 року. Відомості Верховної Ради України. 1996 № 30, ст. 141. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
15. Настюк В. Я. Адміністративно-правові режими в Україні : монографія. Харків : Право, 2009. 128 с.
16. Полянський Т. Т. Зловживання правом (загальнотеоретичне дослідження) : монографія. Київ: Ред. журн. «Право України». Харків: Право. 2013. 376 с.
17. Шимон О. М. Зарубіжний досвід правового регулювання та застосування обмежень і заборон як засобів запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 3. С. 169-175.
18. Закон України «Про статус народного депутата України»: редакція від 11.10.2017 року .Відомості Верховної Ради України. 1993. 3, ст. 17. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12/print>
19. Закон про боротьбу із російським впливом у Європі та Євразії від 2017 року (CRIEEA). URL: <https://www.congress.gov/crec/2017/06/12/CREC-2017-06-12-pt1-PgS3399-2.pdf>

References

1. Syrota I. M. (2001). Law of social security in Ukraine: Textbook. Kharkiv: Odysseus. 420 p. [in Ukrainian]
2. Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes, Volume 8. (1977). Bilodid I. K. and others. Place of publication: Kyiv. Publishing house: Scientific opinion. P. 480. URL: twirpx.com/toloka.to/t42380/ [in Ukrainian]
3. General theory of law: a textbook. (2015). E. Goosebumps Kyiv : Waite, 392 p. [in Ukrainian]
4. Legal dictionary. (1974). B.M. Babia, V.M. Koretskyi, V.V. Tsvetkova, Kyiv: Main editorial office of the Ukrainian Council. encyclical Academy of Sciences of Ukraine SSR, 589 c. [in Ukrainian]
5. General theory of the state and law (1997). V.V. Kopeychikova. Kyiv: Yurinkom, 320 p. [in Ukrainian]
6. Tarakhovich T.I. (2010). Legal regulation and law-making: correlation of concepts. State and law. Issue 49. P. 9-16. [in Ukrainian]
7. Rabinovych P. M. (2021). Fundamentals of the theory and philosophy of law: teaching. manual. Lviv: "Medicine and Law" publishing house. 256 p. [in Ukrainian]
8. Kurakin, O. M. (2016). Mechanism of legal regulation: theoretical and legal model: autoref. thesis ... Doctor of Law. Sciences: 12.00.01. Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv. national University of Internal Affairs affairs Kharkiv, 40 p. [in Ukrainian]
9. Chemodurova A. (2020). Legal regulation and its effectiveness in the modern world. Entrepreneurship. Economy and law. No. 4. P.262-267. [in Ukrainian]
10. General theory of the state and law: a textbook for students of legal higher educational institutions (2009). M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko, etc.; Under the editorship doctor of law of Science, Prof., Acad. M.V. Tsvik of the Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Law. of Science, Prof., Acad. APrN of Ukraine O. V. Petryshyn. Kharkiv: Pravo, 584 p. [in Ukrainian]

11. Theory of the state and law: a textbook. (2011). Hida E. O., Bilozyorov E. V., Zavalnyi A. M. and others. for general ed. E. O. Guides. Kyiv: FOP OS Lipkan. 260 p. [in Ukrainian]
12. Vedernikov Yu. A. (2008). Theory of the state and law: teaching. manual Kyiv: Znannia, 333 p. [in Ukrainian]
13. O. I. Protsevsii (2014). Prohibition of forced labor as a component of the principle of freedom of labor. Coll. of science Khark Ave. national ped. University named after H. S. Skovorody. Right. Issue 22. P. 30-40. [in Ukrainian]
14. Constitution of Ukraine: version dated September 30, 2016. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). No. 30, Art. 141 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian]
15. Nastyuk V. Ya. (2009). Administrative and legal regimes in Ukraine: a monograph. Kharkiv: Pravo, 128 p. [in Ukrainian]
16. Polyansky T. T. (2013). Abuse of law (general theoretical study): monograph. Kyiv: Ed. journal "Law of Ukraine". Kharkiv : Pravo. 376 p. [in Ukrainian]
17. Shimon O. M. (2018). Foreign experience of legal regulation and the application of restrictions and prohibitions as means of preventing administrative offenses related to corruption. Actual problems of domestic jurisprudence. No. 3. P. 169-175. [in Ukrainian]
18. The Law of Ukraine "On the Status of the People's Deputy of Ukraine": edition of October 11, 2017. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1993. 3, art. 17. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12/print>. [in Ukrainian]
19. Countering Russian Influence in Europe and Eurasia Act of 2017 (CRIIEA). URL: <https://www.congress.gov/crec/2017/06/12/CREC-2017-06-12-pt1-PgS3399-2.pdf>. [in Ukrainian]